

पुणे शहरातील शाळांमध्ये वापरण्यात येणाऱ्या शारीरिक शिक्षणातील मूल्यमापन पद्धतीचा व अडचणीचा विश्लेषणात्मक अभ्यास

ओमेय जयंत जोशी

एमपी. एड द्वितीय वर्ष विद्यार्थी (आगाशे महाविद्यालय, पुणे)

योगेश बोडके

सहयोगी प्राध्यापक (आगाशे महाविद्यालय, पुणे)

गोषवारा

शारीरिक शिक्षणातील मूल्यमापन विद्यार्थ्यांना त्यांचे कार्यप्रदर्शन सुधारण्यास, त्यांना प्रेरित करण्यास, शिक्षकांना त्यांच्या अध्यापन पद्धती सुधारण्यास मदत करू शकते, निरोगी स्पर्धेला प्रोत्साहन देऊ शकते आणि शारीरिक तंदुरुस्तीला प्रोत्साहन देऊ शकते. शारीरिक शिक्षणामध्ये मूल्यमापन करताना काही आव्हाने आणि समस्या उद्भवू शकतात. यामध्ये मर्यादित मूल्यमापन साधने, विसंगत प्रतवारी, वेळेचे बंधन, विद्यार्थ्यांच्या सहभागाचा अभाव, आत्मसन्मानावर नकारात्मक परिणाम आणि शारीरिक शिक्षणाच्या इतर पैलूंवर मर्यादित भर यांचा समावेश असू शकतो. शाळांमध्ये शारीरिक शिक्षण या विषयाचे कशाप्रकारे मूल्यमापन चालते याचा प्रस्तुत संशोधनात अभ्यास करण्यात आला आहे... प्रस्तुत संशोधनामध्ये याची माहिती घेण्यासाठी प्रश्नावलि तयार करण्यात आली. त्या प्रश्नावलि मध्ये मूल्यमापन पद्धती, मूल्यमापन करताना शारीरिक शिक्षण शिक्षकाला येणाऱ्या अडचणी यावर प्रश्न तयार करण्यात आले. सदर संशोधनासाठी माहिती गोळा करण्यासाठी ५० शाळा सहहेतुक सोयिस्कर पद्धतीने निवड करून शारीरिक शिक्षण शिक्षकांकडून माहिती गोळा करण्यात आली. सदर माहितीचे विश्लेषण करण्यात आले. वर्णनात्मक सांखिकी द्वारे असे दिसून आले की मूल्यमापन पद्धती विषयी विचारलेल्या प्रश्नांमध्ये ८०% पॉजिटिव प्रतिसाद दिला, मूल्यमापन वार्षिक किंवा दरसहमाईला घेतले जाते असे आढळून आले.

महत्वाच्या संज्ञा : शारीरिक शिक्षणातील मूल्यमापन, शारीरिक शिक्षणातील

प्रस्तावना

शारीरिक शिक्षणामध्ये वापरल्या जाणाऱ्या काही सामान्य मूल्यमापन पद्धतींमध्ये कौशल्य चाचण्या, फिटनेस मूल्यांकन, लेखी परीक्षा आणि कार्यप्रदर्शन मूल्यमापन यांचा समावेश होतो. हे मूल्यमापन अनेकदा विविध शारीरिक क्रियाकलाप आणि खेळांबद्दल विद्यार्थ्यांचे आकलन तसेच ते प्रभावीपणे करण्याची त्यांची क्षमता मोजण्यासाठी डिझाइन केलेले असतात. शारीरिक शिक्षणातील मूल्यमापनाचे उद्दिष्ट विद्यार्थ्यांना त्यांच्या प्रगती आणि कार्यक्षमतेबद्दल अभिप्राय प्रदान करणे आणि ते सुधारू शकतील अशी क्षेत्रे ओळखण्यात मदत करणे हे आहे. त्यांच्या शारीरिक तंदुरुस्ती आणि कौशल्य पातळीचे मूल्यांकन करून, विद्यार्थी स्वतःसाठी ध्येय ठरवू शकतात आणि त्यांचे संपूर्ण आरोग्य आणि आरोग्य सुधारण्यासाठी कार्य करू शकतात. शारीरिक शिक्षणातील मूल्यमापनामुळे विद्यार्थी आणि शिक्षक दोघांसाठी अनेक सकारात्मक परिणाम होऊ शकतात. येथे काही संभाव्य परिणाम आहेत: विद्यार्थ्यांना त्यांची प्रगती समजण्यास मदत होते: मूल्यमापन विद्यार्थ्यांना विविध शारीरिक क्रियाकलाप आणि खेळांमधील त्यांची ताकद आणि कमकुवतपणा समजून घेण्यास अनुमती देते. ते त्यांची कौशल्ये विकसित करण्यासाठी आणि त्यांचे ध्येय साध्य करण्यासाठी कार्य करू शकतात. विद्यार्थ्यांना प्रेरित करते मूल्यमापन विद्यार्थ्यांना त्यांच्या कामगिरीबद्दल अभिप्राय प्रदान करते आणि ते प्रेरणेचा स्रोत असू शकते. जेव्हा विद्यार्थी त्यांच्या कामगिरीत सुधारणा पाहतात, तेव्हा ते शारीरिक क्रियाकलाप आणि खेळांमध्ये व्यस्त राहण्याची अधिक शक्यता असते. (आहेर, २००९) शिक्षकांना शिकवण्याच्या पद्धती सुधारण्यास मदत होते मूल्यमापन शिक्षकांना विद्यार्थी किती चांगले शिकत आहेत आणि त्यांना कुठे अधिक समर्थनाची आवश्यकता असू शकते याबद्दल माहिती प्रदान करते. ही माहिती शिक्षकांना त्यांच्या शिकवण्याच्या पद्धती सुधारण्यास आणि त्यांच्या विद्यार्थ्यांच्या गरजा चांगल्या प्रकारे पूर्ण करण्यासाठी त्यांचा अभ्यासक्रम समायोजित करण्यात मदत करू शकते. निरोगी स्पर्धेला प्रोत्साहन देते: मूल्यमापन विद्यार्थ्यांमध्ये निरोगी स्पर्धा निर्माण करू शकते, त्यांना उत्कृष्टतेसाठी प्रयत्न करण्यास आणि सर्वोत्तम कामगिरी करण्यास प्रोत्साहित करते. शारीरिक तंदुरुस्तीला प्रोत्साहन देते: मूल्यमापन विद्यार्थ्यांना शारीरिक तंदुरुस्तीचे महत्त्व समजण्यास मदत करते आणि त्यांना शारीरिक क्रियाकलाप आणि खेळांमध्ये व्यस्त राहण्यास प्रोत्साहित करते. शारीरिक शिक्षण कार्यक्रमांमध्ये सहभागी होऊन आणि त्यांची शारीरिक तंदुरुस्ती सुधारून, विद्यार्थी चांगले आरोग्य आणि आरोग्याचा आनंद घेऊ शकतात. मर्यादित मूल्यमापन साधने: विद्यार्थ्यांच्या शारीरिक क्षमता आणि फिटनेस पातळीचे मूल्यांकन करण्यासाठी मर्यादित मूल्यमापन साधने उपलब्ध असू शकतात. यामुळे विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीचे अचूक मूल्यांकन करणे कठीण होऊ शकते आणि चुकीचे मूल्यांकन होऊ शकते.. विद्यार्थ्यांच्या सहभागाचा अभाव: काही विद्यार्थी शारीरिक

शिक्षण वर्गात पूर्णपणे व्यस्त नसू शकतात, ज्यामुळे त्यांच्या कामगिरीचे अचूक मूल्यमापन करणे कठीण होऊ शकते. या मुळे विद्यार्थ्यांमध्ये कमी प्रेरणा, खेळात रस नसणे किंवा शारीरिक अपंगत्व यासारखे कारण असू शकतात. आत्मसन्मानावर नकारात्मक प्रभाव: खराब कामगिरीचे मूल्यमापन विद्यार्थ्यांच्या आत्मसन्मानावर आणि आत्मविश्वासावर नकारात्मक परिणाम करू शकते, विशेषतः जर त्यांना सतत कमी गुण मिळत असतील. हे विद्यार्थ्यांना शारीरिक क्रियाकलाप आणि खेळांमध्ये व्यस्त राहण्यापासून परावृत्त करू शकते. शारीरिक शिक्षणाच्या इतर पैलूंवर मर्यादित भर: शारीरिक शिक्षणातील मूल्यमापन बहुतेक वेळा विद्यार्थ्यांच्या शारीरिक क्षमता आणि तंदुरुस्तीच्या स्तरांवर केंद्रित असते, परंतु ते शारीरिक शिक्षणाच्या इतर महत्त्वाच्या बाबी जसे की खेळ, सांघिक कार्य आणि शारीरिक क्रियाकलापांचा एकूण आनंद घेऊ शकत नाहीत. म्हणून संशोधकाने पुणे शहरातील शाळांमधील शारीरिक शिक्षण शिक्षकाला मूल्यमापन करताना येणाऱ्या अडचणींची माहिती गोळा करण्यासाठी प्रश्नावलीची निर्मिती करणे या विषयावर अभ्यास केला आहे शारीरिक शिक्षण विषयात येणाऱ्या मूल्यमापन पद्धती तपासणे व शारीरिक शिक्षण शिक्षकाला येणाऱ्या अडचणी तपासणे हे मुख्य उद्दिष्ट आहे. (Miller, 2000) प्रश्नावलीतून आलेल्या माहितीचे विश्लेषण करणे शिक्षकाला येणाऱ्या अडचणी तपासणे हे मुख्य उद्दिष्ट आहे. प्रश्नावलीतून आलेल्या माहितीचे विश्लेषण करणे.

संशोधन पद्धती:

प्रस्तुत संशोधनात पुणे शहरातील शाळांमध्ये वापरण्यात येणाऱ्या शारीरिक शिक्षणातील मूल्यमापन पद्धतीचा व अडचणींचा विश्लेषणात्मक अभ्यास केला आहे. सदर संशोधनामध्ये शारीरिक शिक्षणाचे शिक्षक यांचा प्रामुख्याने समावेश करण्यात आला आहे. प्रस्तुत संशोधन हे शारीरिक शिक्षणातील मूल्यमापन पद्धतीचा व अडचणीं पुरते मर्यादित आहे. शारीरिक शिक्षण शिक्षकाने मूल्यमापन करताना कोणत्या मूल्यमापन पद्धती वापरल्या पाहिजे व त्या वापरताना काय अडचणी येतात हे तपासण्यासाठी संशोधकाने वर्णनात्मक पद्धती मधील सर्वेक्षणात्मक पद्धतीचा अवलंब केला आहे. प्रस्तुत संशोधनासाठी संशोधकांनी संशोधनासाठी सहहेतूक न्यादर्श पद्धतीचा वापर केला आहे. न्यादर्श हे संपूर्ण पुणे शहरातील शाळांमधील शारीरिक शिक्षण या विषयाचे शिक्षक असे एकूण ५० न्यादर्श निवड करण्यात आले आहे. सदर संशोधनासाठी सहहेतूक न्यादर्शन पद्धतीने ५० शाळांमधील शारीरिक शिक्षण शिक्षक यांची निवड केली जाईल. पुणे शहरातील कमीत कमी ३ वर्ष अनुभव असणारे शारीरिक शिक्षण शिक्षक असे न्यादर्शन पद्धतीने निवड केली आहे. संशोधकाने स्वतः प्रश्नावलि तयार केली व सर्वेक्षण पद्धतीचा उपयोग करून गुगल फॉर्मच्या मार्फत प्रश्नावलि व्हॉट्सअप द्वारे पाठवली व भरून घेण्यात आली. व काही तज्ञांची मोबाईल द्वारे मुलाखत घेण्यात

आली आहे. त्यामध्ये शारीरिक शिक्षणाचे शिक्षक ५०० त्यातील एकूण ३५ प्रतिसादकांनी प्रतिसाद दिला व ५ शारीरिक शिक्षण या विषयाचे शिक्षक यांची भ्रमणध्वनी द्वारे मुलाखत घेण्यात आली.

अर्थनिर्वचन व चर्चा

कोष्टक १

अनु. क्र	प्रश्न	प्रतिसाद	वारंवारता	टक्केवारी	एकूण
१	तुमच्या शाळेमध्ये सर्व इयत्तांसाठी शारीरिक शिक्षण या विषयाचे विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन केले जाते का ?	नियमित कधी कधी कधीच नाही	३२ ३ ०	९१.४०% ८.६०% ०	१००% १००% १००%
२	तुमच्या शाळेमध्ये शारीरिक शिक्षण या विषयाचे मूल्यमापन करताना कोणत्या मूल्यमापन पद्धती वापरता ?	कृती मूल्यमापन परिणाम मूल्यमापन दोन्ही	७ ४ २४	२०% ११.४% ६८.६%	१००% १००% १००%
३	तुमच्या शाळेमध्ये शारीरिक शिक्षण या विषयाचे मूल्यमापन करताना कोणकोणती साधने वापरता ?	खेळावर आधारित कसोट्या तोंडी व लेखी परीक्षा निरिक्षणद्वारे पदनिश्चयन श्रेणी	२४ ३ ५ ३	६८.६% ८.६% १४.३% ८.६%	१००% १००% १००% १००%
४	शारीरिक शिक्षण या विषयाचे मूल्यमापन कसोट्या राबवण्यासाठी शाळेमध्ये मैदान आहे का ?	होय नाही कसोट्या हॉलमध्ये घेतल्या जातात	३४ ० १	९४.३% ० ५.७%	१००% १००% १००%
५	शाळेमध्ये शारीरिक शिक्षण या विषयाचे मूल्यमापन करण्यासाठी कशा प्रकारची मानके वापरली जातात ?	अभ्यासक्रमानुसार प्रमाणित पुस्तकानुसार शाळेसाठी स्वतःची मानके तयार केलेली आहे मनाकांचा उपयोग केला जात नाही	१५ ११ ९ ०	४२.९% ३१.४% २५.७% ०	१००% १००% १००% १००%

६	शाळेमध्ये शारीरिक शिक्षण या विषयाचे मूल्यमापन वर्षातून किती वेळा केले जाते ?	कधीच नाही एक वेळा दोन वेळा दोन पेक्षा जास्त	० ३ २६ ६	० ८.६% ७४.३% १७.१%	१००% १००% १००% १००%
७	शाळेमध्ये दिव्यांग विद्यार्थ्यांसाठी सुयोग्य मूल्यमापन कसोट्या राबवल्या जातात का ?	होय नाही त्याच कसोट्या परिवर्तीत करून वापरतो	१७ ७ ११	४८.६% २०% ३१ण४%	१००% १००% १००%
८	शाळेमध्ये मूल्यमापन करण्यासाठी शारीरिक सुटता कसोट्या राबवण्याकरता आवश्यक साहित्य आहे का ?	पुरेसे साहित्य आहे पुरेसे साहित्य नाही कोणतेही साहित्य नाही	३४ १ ०	९७.१% २.९% ०	१००% १००% १००%
९	एका विद्यार्थ्यांचा एका दिवसात किती मूल्यमापन कसोट्या घेतल्या जातात ?	एक कसोटी दोन कसोट्या तीन कसोट्या चार किंवा चार पेक्षा जास्त कसोट्या	९ १४ ९ ३	२५.७% ४०% २५.७% ८.६%	१००% १००% १००% १००%
१०	शाळेमध्ये शारीरिक शिक्षण या विषयाचे मूल्यमापन कसोट्या राबवण्याकरता व साधन सामग्री करता व्यवस्थापनेत सहकाऱ्यांची किंवा इतर विषय शिक्षकांची मदत होते का ?	नेहमीच कधीच नाही कधीतरी	२२ ४ ९	६२.९% ११.४% २५.७%	१००% १००% १००%
११	शाळेमध्ये मूल्यमापन कसोटी घेताना पुरेसा वेळ असतो का ?	होय नाही	३१ ४	८८.६ ११.४	१००% १००%
१२	शाळेमध्ये मूल्यमापन कसोट्या राबवताना कोणाची मदत घेता ?	विद्यार्थी माजी विद्यार्थी इतर विषय शिक्षक इतर	१६ ३ १२ ४	४५.७% ८.६% ३४.३% ११.४%	१००% १००% १००% १००%

अनिर्वचन

वरील माहिती वरून असे दिसून येते की सदर संशोधनात शारीरिक शिक्षणाचे शिक्षक ३५ प्रतिसाद दिले. यांचा मतावलीद्वारे गोळा केलेल्या माहिती वरून असे दिसून येते की शाळेमध्ये नियमितपणे ३२ (९१.४०%) मूल्यमापन केले जाते. कृती मूल्यमापन ७ (२०) व परिणाम मूल्यमापन ४ (११.४%) अशा दोन्ही २४ (६८.६%) मूल्यमापन पद्धती वापरल्या जातात, खेळावर आधारित कसोट्या २४ (६८.६%) व निरीक्षणद्वारे ५ (१४.३%) ही साधने जास्त प्रमाणात वापरतात. मूल्यमापन कसोट्या राबवण्यासाठी ३४ (९४.३%) मैदान आहेत., अभ्यासक्रमानुसार १५ (४२.९%) प्रमाणित पुस्तकानुसार ११ (३९.४%) मानके वापरली जातात. शाळेमध्ये शारीरिक शिक्षण या विषयाचे मूल्यमापन वर्षातून दोन २६ (७४.३%) केले जाते. सुयोग्य मूल्यमापन कसोट्या राबवतात १७ ((४८.६%) व कसोट्या परिवर्तित करून वापरतात ११ (३९.४%), शारीरिक सुदृता कसोट्या राबवण्याकरता पुरेसे साहित्य आहे ३४ (९७.९%). एका विद्यार्थ्यांवर एका दिवसात जास्तीत जास्त दोन कसोट्या १४ (४०%) राबवल्या जातात. कसोट्या घेताना “

व्यवस्थापनेत सहकाऱ्यांची तसेच इतर विषय शिक्षकांची नेहमीच २२ (६२.९%) मदत होते. मूल्यमापन कसोट्या घेताना पुरेसा वेळ असतो ३१ (८८.६%), शाळेमध्ये मूल्यमापन कसोट्या राबवताना विद्यार्थी १६ (४५.७%) तसेच इतर विषय शिक्षक १२ (३४.३%) मदत घेतात. प्रतिसादकांचा मदतवरून असे वाटते की मूल्यमापन पद्धती या योग्य आहेत व मूल्यमापन करताना अडचणी देखील फार थोड्या प्रमाणात येतात. तज्ञांची मोबाईल द्वारे मुलाखत घेण्यात आली आहे, त्यामध्ये शारीरिक शिक्षणाचे शिक्षक ५० त्यातील एकूण ३५ प्रतिसादकांनी प्रतिसाद दिला व ५ शारीरिक शिक्षण या विषयाचे शिक्षक यांची भ्रमणध्वनी द्वारे मुलाखत घेण्यात आली.

चर्चा

पूर्वीच्या वेगवेगळ्या संशोधनांनी शारीरिक शिक्षणातील मूल्यमापनाच्या संदर्भात वेगवेगळे परिणाम दाखवले आहेत. सदर संशोधनात मूल्यमापन पद्धती व अडचणीचा अभ्यास करण्यात आला आहे. (Rider & Johns, 1982) यांनी शारीरिक शिक्षणातील मूल्यमापनाचा अभ्यास केला आहे आणि असे आढळले की बहुतेक शाळांचे मूल्यमापन होत नाही. परंतु सदर संशोधनात असे आढळून आले की पुणे शहरातील शाळांमध्ये खूप चांगल्या प्रकारे शारीरिक शिक्षण या विषयाचे मूल्यमापन केले जाते. पूर्वी केलेल्या संशोधनात असे आढळून आले की मूल्यमापन करताना वेळ पुरायचा नाही. परंतु सदर संशोधनात असे लक्षात आले की मूल्यमापन करण्यासाठी पुरेसा वेळ आहे..

निष्कर्ष

नियमितप्रमाणे जास्ती करून कृती मूल्यमापन व परिणाम मूल्यमापन असे दोन्ही प्रकारचे मूल्यमापन केले जाते. मूल्यमापन करण्यासाठी खेळावर आधारित कसोट्या हे साधन जास्त प्रमाणात वापरले जाते व मैदाने उपलब्ध आहे. शाळेमध्ये अभ्यासक्रमानुसार व स्वतःची मनके तयार केलेली आहेत. वर्षातून जास्तीत जास्त दोन वेळा मूल्यमापन केले जाते. दिव्यांग विद्यार्थ्यांवर सुयोग्य कसोट्या राबवल्या जातात व विद्यार्थ्यांच्या एका दिवसात दोन मूल्यमापन कसोट्या राबवल्या जातात. मूल्यमापन कसोट्या शाळेमध्ये घेताना सहकाऱ्यांची व इतर विषय शिक्षकांची नेहमीच मदत होते. व शाळेमध्ये मूल्यमापन कसोट्या घेताना पुरेसा वेळ असतो.

संदर्भ

- Demirhan, G., Bulca, Y., Sacli, F., & Kangalgil, M. (2014). Physical education teachers problems in practice and suggested solutions. Hacettepe university Journal of Education, 29(2), 57-68.
- Imwold, C. H., Rider, R. A., & Johnson, D. J. (1982). The use of evaluation in public school physical education programs. Journal of Teaching in Physical Education, 2(1), 13-18.
- Jeong, H.-C., & Young So, W. (2020). Difficulties of online physical education classes in middle and high school and an efficient operation plan to address them. International journal of environmental research and public health, 17(19), 7279.
- Johnson, B. L., & Nelson, J. K. (1969). Practical measurements for evaluation in physical education. Minneapolis: Burgees publishing company.
- kamlesh. (2000). Management Concepts Physical Education and Sports (1 ed.). Delhi: Metropolitan Book Co. Private Ltd.
- Miller, D. (2002). Measurement by the Physical Education: why and how (4th ed.). New York: Hill Higher Education.
- Penney, D., Jones, A., Newhouse, P., & Cambell, A. (2012). Developing a digital assesment in senior secondary physical education. Physical education and sport pedagogy, 17(4), 383-410.
- Sacli, F., Demirhan, G., Yesim, B., & Murat, K. (n.d.). Physical education teachers problems in practice and suggested solutions. Hacettepe University Journal of Education, 29, 57-68.
- Toit, D. D., Merwe, N., & Rossouw, J. (2007). Return of physical education to the curriculum problems and challenges facing schools in south african communities:physical education. African Journal for Physical Health Education, Recreation and Dance, 13(3), 241-253..
- आहेर, श. (२००९). शारीरिक शिक्षण व मूल्यमापन. पुणे: डायमंड पब्लिकेशन